

Igra o pogrebu

Barbara Brecelj

Razpoloženja o sebi ni znala imenovati, toda dramilo je v njej slutnjo težko pričakovanega časa. Morda se je občutje približevalo navdušenju nad opustošenjem prve poletne plohe ali pa grozečemu hropenju prebujajočih se požiralnikov. Morda je bilo podobno varljivo bleščečim se lučem nočnih mest ali pa samo vrsti še praznih krst. Morda. Dejstvo je bilo, da se mimo njenih razpoloženj ni ničesar spremenilo. Res, da so se menjavala hitro, ko slike oblakov na nebu. Toda tiste monotone, duhamorne napetosti, ki se je plazila po njej že vse od jutranjega obiska, niso znala pregnati. Ni jim zamerila. Saj tako ni ničesar ukrenila zoper čas, ki se je vlekel kot dobro stolčeno testo. Izbiro zabave »za take priložnosti« je dobro poznala; lahko bi brala knjigo, ležala na postelji, lahko bi štela muhe na oknu ali pospravljala omaro z oblekami ali pa prebirala stara pisma. Vse to je bilo že tolikokrat opravljeno, da ni moglo zbuditi niti drobnega zanimanja. Že same sekunde so ji povzročale preglavice. Postopale so po okenski polici, podobne debelim, lenim golobom, ki se jih ni dalo pregnati kar tako. Pričakovala je, da se bo od nekod pojavil obup, ali da je bo zmlel bes. Nič takega se ni zgodilo. Pristati je morala na skoraj praznem otoku svojih misli in čustev, da je spoznala prevaro razpoloženja, ki jo je pahnilo v kletko nenehnega pričakovanja, kdaj kdaj bo pozvonila groznja in prinesla — nevihto. Edino spremembo so ji ponujali otroci, ki so se na dvorišču igrali »pogreb«. Igre otrok je niso nikoli privlačevale. Bile so tako hrupne in neumne. Toda kaj, ko ji ni preostalo nič drugega. Za spodbudo je bila vsaj igra zanimiva. Zelo verjetno samo zaradi tega, ker so se je kot otroci prav tako igrali.

Dvorišče je bilo kot nalašč za to igro. Zaključevalo se je s kvadratastim vrtom, polnim kepasto mastne zemlje, ki se je mlaskajoče odlepovala od lopate, ter bila zvrnjena na kupu videti kot piramida izkopanega krompirja. Kopali so izmenično, zaradi ene lopate. Ostali so čepeli ob strani in s pričakovanjem gledali v nastajajoče brezno. Ves čas ni bilo slišati ničesar, razen škrtanje lopate, ki je kdaj pa kdaj zadela ob kamen. S kopanjem so pričeli že zjutraj — pred šolo. Tedaj jih je tudi opazila z okna, medtem ko so možje, še vsi nabrani v zabuhle gube spanca, ki jih voda ni utegnila zgladiti, vtikali svoje nosove in

roke v vse predale in kote njene sobe. Nazadnje ni bila niti začudena, ko so ji pomolili pod nos zapečaten zavoj s Petrovo pisavo in zmagoslavno rekli: »To smo iskali.« Zemlja je bila videti težka. No da, skoraj tako kot prva vprašanja, ki jih je zmlela med zobmi v nemogočo kašo, ob kateri je ostala brez moči. Pač nujnost. Brezno je vse dopoldne slepo bolščalo v nebo in bilo videti tako brez pomena, kakor majhna daritev bogu Spomina, ki jo je opravila na pločevini pred pečjo. Pepel kratkih sporočil in razglednic s pozdravi, naslovljeni nanjo s Petrovo pisavo, je spravila v škatljo, ki je z rotacijo, za spremembo, postala več. Zdaj je bila žara. Samo, žara koga ali česa?

»Genetiv,« je smehljaje se rekla in se zazrla skozi okno. Kje so časi, ko se je podila še tod okoli kot neukrotljiva smrklja...

Ob dvanajstih so jo presenetili s kosilom v sobi.

»Igraš se upornika,« se je oglasilo s pladnja.

»Tako dobesedno pa tudi niso mislili,« je vzkljnila.

»Si zdaj mirna?«

Pogledala je iznad krožnika v vprašujoče pa tudi zaskrbljene oči.

»Kot v narkozi — ničesar ne čutim.«

»Kaj bi se ti ne zdelo pametno, da bi se kdaj pa kdaj posvetovala z nama. Pred kakšno takole neumnostjo. Dovolj sva stara, da bi ti lahko svetovala. Bolj sva izkušena kot ti. Več sva prebrala. Poznava življenje, to nama lahko verjameš, veliko bolje kot ti.«

»Že mogoče. — Toda nikoli ne dopustita niti drobca upanja, da tudi jaz kaj vem. — Toliko vidiš, vesta premalo.«

»Misliš? Ali pa si samo ti tako trmasta, da hočeš imeti vedno prav.«

»Morda pa sta tudi vidva trmasta, ker tako dosledno vztrajata v razočaranju nad menoj?«

»No, upam, da te bo vsaj ta stvar spametovala.«

Zasmejala se je. »Upati je dovoljeno.«

Po kosilu so se tudi otroci vrnili na svoje delovišče. Brisali so si ustnice s hrbtno stranjo dlani in spet molčali. Bilo je tako nenavadno prisostvovati tej harmoniji, kjer je začuda še obstajalo sporazumevanje brez prerekanja, brez ukazovanja, kričanja, podtikanja, brez dokazovanja kdo ima prav. — Morda pa bi tudi njo razumeli, če bi spregovorila, ko so bili še v sobi? Lahko bi jim preprosto rekla, da jutranji obisk ne pomeni nič usodnega zanje. Toda skopi podatki vedno zbujejo dvom. Potem bi jim rekla, da je prišel čas, ko so odrasli šolskim klöpem, lepim besedam vzgojiteljic in zlaganim sobotnim plesom. Da se sedaj oni bore za svoja življenja — čudno, zgodovina se ponavlja — to pot

res kot farsa, in kako vendar, da ne opazijo, kako jim zmanjkuje sape, da komaj še hropejo. Ne, ne. Nič trkanja po prsih, kaj vse so naredili za njih. Nihče jim tega ne jemlje, nihče jim ne odreka zaslug in dejanj. Samo pustijo naj jih, da zažive...

Edino Grega ni nikoli prijel za lopato. Stal je z rokami prekrižanimi na prsih in potrpežljivo čakal. Enkrat je bleknil, da se mu zdi jama dovolj globoka, pa je Mirč takoj prenehal s kopianjem:

»Se bojiš?«

»Ne,« je počasi odgovoril, »poklicali me bodo notri.«

»Počakati moraš, zaradi igre.«

Tudi potem ni stopil bliže. Tako odmaknjen od fantov je stal kot na robu življenja. Torej je bil že vnaprej določen, da igra »mrliča«. Kar tako. Brez dokazovanja, da je vreden te časti, kakor v njihovih časih. Takrat si moral biti najprej »Nemec«, potem »navaden partizan« in šele kasneje, če si bil zelo pogumen, si postal »komandant«, ki v spopadu z »Nemci« pade. Biti »mrlič« in »komandant« obenem je bilo največ, na kar si lahko samo na tihem upal. Ko pa si enkrat dosegel dvojno zmagoslavje, je bila možnost, da dlje časa uživaš sadove časti, to pa je bilo za ostale soudeležence igre bolj ali manj nezanimivo. Zato je bila tudi druga verzija, kjer so prišli na svoj račun tudi običajni smrtniki — »navadni partizani«. »Navadnega partizana« »Nemci« pri zaslišanju mučijo. Toplji so kar pošteno in ga živega zakopali. Pod zemljo si moral zdržati dva mimohoda »vaščanov« in poslušati »pesem«, ki so jo zapeli »borci« ob grobu. Tudi potem si veljal za pravega mrliča. Konkurenca ni bila velika. Fantje so se potegovali za čine. Izmed deklet se je redkokatera povzpela od »navadnega partizana« do »mrliča«, ker niso znale prenašati udarcev. Raje so bile »kurirke«, »bolničarke« in »obupane matere«, da so lahko kričale. Fantje so se zadovoljili z bolj častnimi poklici. Bili so »župniki«, »pogrebniki«, »govorniki« — agitatorji ljudstva«, kar je imelo v tistem času poseben čar. Edino s Petrom sta venomer tekmovala. Kdo bo? Kdo? Že takrat sta se igrala z ognjem...

Nekaj hladnega jo je spreletavalo, ko jih je opazovala. Ni vedela, čemu to drgetanje. Morda iz strahu, da se bo še bolj zapletla v mrežo, ki si jo je stkala zjutraj tako brez potrebe, kot se nabira prah na pohištvu, ali pa samo zaradi podoživljanja čustev in občutkov, ki jih je porajala igra?

Zdaj je »mrlič« tisti, ki se sam javi. Nič slepomišljenja, da je še vse tako kot v starih, njenih časih. Pravila igre so šla naprej s časom. Prav lahko bi zjutraj zakričala, ko so glasno brali Petrove spise — nič ni večnega — pustite nas živeti, vendar! Toda ničesar ni rekla. Zavedala se je, ko ji je misel kakor strela bliskala po možganih, da so njene roke prazne, prveč bele in mehke, da bi lahko dokazovale vrednost besede »življenje«.

Čemu se je javil prav Grega? Saj ni nič prijetno ležati zaprt v omari in prisluškovati razbujanju svojega srca, ki je močnejše od padajoče zemlje. — Zdaj se je posvetil ureditvi »krste«, da bi zaslužila to ime. Staro, polovično omaro je obložil s solatnimi in ohrovtovimi listi, kar ni bilo neumno. Spomnila se je, da je po navadi lahko butnila pokrov kvišku po drugem »mimohodu vaščanov«, ko so ostali, strnjeni na kupu, čakali, če bo imela še toliko moči. Nekoč je dopustila, da so jo povsem zagreblji. Ni slišala, kdaj je bil žalujoči sprehod mimo. Pa to v tistem trenutku ni bilo pomembno. Čutila je prasketanje suhega grla, kot bi na njem prižigali vžigalice, in natanko slišala zamolkel zvok svojega srca, da bi se z lahkoto dalo napisati kardiogram. Tako nenavadno je bilo vedeti, da si »mrtev«, da je konec vsega, pa vendar obstoja še tisti »potem«. Toda želja za zrakom ni mirovala. Celo podrediti se ji je morala. Uprla se je z rokami v pokrov krste. Še enkrat — zemlja se ji nikoli ni zdela tako težka. Iz daljave so prihajali glasovi — smrt, je pomislila, samo to, nič drugega. Nič bolj vznemirljivega. Vse je tako trdo povezano z razočaranjem. Oblil jo je hladen val in dozdevalo se ji je, da plava z zrakom, s samim zrakom, kdo ve kam. V prihodnost, za katero šele sedaj ve, da je sploh ni. Prasketanje v grlu je ponehavalo, nabrale so se ji sline in v ustih je čutila želodec. Običajna slabost — smrt? Kako bedno. Razočaranje ji je vleklo usta narazen in povsem mirno je odprla oči — ojoj, nad seboj je zagledala prestrašene, zasople, obupane obraze. Oče jo je pograbil, dvignil v naročje in dihnil vanjo glas, ki ga poprej ni nikoli slišala. »Živa!« — Posvetil ji je ves večer. Zlival ji je vročo čokolado v usta, pustil jo je, da je lahko čofotala po vodi, kolikor je želela, jo »štupa rama« odnesel v posteljo ter ji pripovedoval pravljico za pravljico, dokler ni zaspala. — In spala je vse do sedaj. Pustili so jo, da sanja o pravljicah, neresničnih pravljicah, pustili so jo z igračami v kotu sobe in s plavalnim pasom, ne da bi jo vsaj poskušali naučiti plavati — s tokom. Obrniti bi se znala sama. — Ali res?

Na dvorišču so prenehali s kopanjem. Čepeli so okoli jame, zelo podobni kokošim. Grega jih je pričakoval v krsti, s prekrižanimi rokami na trebuhu. Stopili so k njemu, ga pokrili z vratmi stare omare in s sklonjenimi glavami nekaj mrmrali. Kdo bi si mislil — v teh časih. Skoraj bi se zasmejala na glas. Z nekakšno neprizadetostjo je ugotovila, da je tudi ona mrlič. Prav tako kot Peter, Matjaž in Tatjana. Pot, po kateri morajo hoditi, in prostor, v katerem se lahko gibajo, sta tako skopo odmerjena, tako nekoristna kot so mrliške parcele. Grobovi so vsaj zaradi preteklosti — oni, bodeči grobovi pa ne bodo niti preteklost. Razblinili se bodo v zraku, vse polno jih bo. Gledali bodo resnici v obraz, v oči, toda doseči je ne bodo mogli.

Spomnila se je, da sta se nekoč s Petrom pustila zakopati skupaj, zaradi dokončne odločitve, kdo bo lahko »mrlič« že na začetku igre. Tudi zdaj sta v isti

krsti. Samo da ju bodo pokopali — za vedno. Razbili ju bodo — in kdo bo sestavljal črepinje ponovno v celoto. Zamahovali bodo z rokami — saj smo vedeli, nič ne bo iz njih. Predobro jim gre — ne da bi prisluhnili davljenju okoli njih. Kakšni neskončni koncerti se jim obetajo! Oglušeli bodo zaradi njih. Glej, zdaj so si položili krsto na rame. Vsi solatni listi in cvetlične glavice so se osuli. Na prisojni strani dvorišča so se za hip ustavili. Položili so krsto na tla in si privoščili počitek. Nič kaj laskavo zanje. — Toda kdo bi jim zameril? Krsto je objel sončni žarek in videti je, kakor da hoče zvabiti Grego iz nje. Le kdo se še meni za opomine. Spomnila se je svetlobe, ki prihaja skozi špranje stare omare ter seka temo v nešteto delov, da jo je vedno občel občutek, kot bi bila prebodena z zobotrebci. Kdo ve, ali se Grega boji? Njun skupni »zakop« s Petrom je bila klavrna zmaga za oba. V trenutku ko se je pričela zemlja usipati nanju, sta se zagrabila za roke in s presledki dihala drug v drugega — da bi oba zdržala. Zaslišala je zemljo, kako pada na Gregovo krsto v zamolklih, topih udarcih. Kot bi nekoga topli... Morda ga tepejo zdaj, zaradi tistega zavoja, zaradi nje. Kdo pravi, da jih ne mučijo več pri zasliševanjih? Samo učbeniki... Zazdelo se ji je, da postaja v sobi zadušljivo vroče. Zdaj jo bodo poklicali. S težavo je dihala. Kaj, če jim pove? Če jih izda, ker ne zna prenašati bolečin? Vsaka beseda, ki jo izgovori, ima za nje dva pomena. Na ta način je lahko daviti ljudi. Zazdelo se ji je, da prihajajo s škarjami. Bili so njeni starši, ki so jo hoteli rešiti — pred polomom. Samo čigavim? Saj ničesar ne vedo. »Pustite, pustite,« je zakričala.

»Peter,« je zaslišala, »tega ne bom zmogla. To dušenje.«

»Kaj želiš životariti v snu?«

»Ne, samo bolečine so tako neznosne...«

Mimohod se je pričel. Kako je dolg. Zakaj ne zakriči in ne steče dol ter z onemoglim besom prične odkopavati Grego? Zakaj ničesar ne ukrene? Kaj! Grega ima prav. Odločil se je sam, ker ve, kaj lahko pričakuje od življenja. On ne sanja. Grega že ve, da je resnična smrt odrešitev. Preteklost. Ta težka beseda, ki je ni nihče vreden. Brez nje lahko človek umre, kar tako, kot muha. Ne da bi kdo žaloval. — Kako ste nehvaležni. Seveda smo. Preveč ustvarjate, kot pravite — za nas. Pustite nas, da bomo tudi mi lahko kaj ustvarili — za vas. Starši, ki so pritekli na dvorišče v copatah in rutah na glavi, so bili videti neresnični. S kričavimi glasovi so hiteli odkopavati Grego. Otroci so stali ob strani, blede in nemi, tako kot ves dan. Odmaknila se je od okna. Morda ji bodo samo sporočili, da je ne potrebujejo več, ker stvar ni omembe vredna. Toda zakaj potem toliko časa odlašajo? Nocoj bo Grega junak. Zlivali mu bodo vročo čokolado v usta, pustili ga bodo, da bo zmočil vso kopalnico ter mu bodo pripovedovali pravljico za pravljico. Verjetno pa se je tudi to spremenilo. Kupili

mu bodo novo obleko ali plošče. Naslonila je glavo na roke in vse je utonilo v somrak misli. Izza okna so do nje plavali zasopli dihi. Kaj naj stori, če ji sporoče, da so to mladostne otročarije, ki jih ne sme več ponoviti? Jo s prizanesljivim smehljajem odpravijo in hote zavijejo nazaj v bele rjuhe? Kako bedno je dokazovati, da je dorasla za zaupanje, da nekaj zna, ko pa... Presunljiv krik je razrezal tišino in poglobil prepad. Skočila je pokonci. Grega! Skoraj istočasno so se odprla vrata:

»Gremo,« so rekli.

Marica je bila njena krsta, verjetno tudi Petrova in še koga. Toda bodočnost, bodočnost je njena, Petrova in še marsikoga. Zgodovina se ponavlja — drugič kot farsa!

Temna paleta

Franc Lakovič

*Nanašam barve na paleta
nians različnih diagram,
a vse je v temen ton ujeto
in v tonu tem ujet sem sam.*

*In prav zato, ker na paleti
vsak ton na črno je ubran,
na novo moral bom začeti,
paleta staro vreči stran.*

*Bojim se le: paleta nova
z rokó bo temno prejšnjo temna znova.*

Biserna školjka

Franc Lakovič

*Strmel sem dolgo v morsko peno,
da bi na robu sredi skal
poslednji zburkan morski val
prinesel školjko dragoceno.*

*Ko sem v dlani jo končno vzal,
drhteče školjko dal na dvoje,
negibno v črva sem strmel
in v studu stran zagnal oboje.
Kljub temu biser dragoceni
še vedno iščem v morski peni.*